

Лист

Ірина Вільде

Мамо, хочу відтворити собі тебе у своїй пам'яті такою, якою стоїш передо мною на цьому портреті: із задумливою усмішкою в очах та двома жмутами чорного волосся над високим чолом — і не можу.

Ти — це лише одна-однісінька картина: сидимо обидві в нашій їдальні й пишемо листа до св. Миколая.

Це був наш останній спільний лист до доброго святого, що все з такою увагою вислуховував моїх прохань, а для мене водночас — останній вечір з тобою, бо що потім сталося, я майже собі не пригадую.

Мені було тоді не більше, як шість років. Ти пригадуєш, мамо!

На другий рік (семилітні вірять ще в чуда) ждала я, що батько, як ти це робила, візьме мене на коліна й будемо складати листа до Миколайка. Але батько,— звідкіля міг він знати, чого я жду від нього, коли він досі майже не займався мною? — спитав мене просто, чи не треба мені чого.

І чи повіриш, мамо, мені, що стільки надій поклала на цей день, що ще днину перед тим так гаряче благала Миколая не забути про мене,— мені не було "нічого" треба.

Зате того вечора, коли всі думали, що я вже сплю, складала я собі в думці довгого-предовгого листа до тебе.

Мамо, чи ти справді мусила покинути нас?

Адже я лише тобі звірялася...

Ти розумієш, я не могла до тебе писати, себто висилати тобі своїх листів. Бо я не знала твоєї адреси (батько вмів зберігати тайну), а розпитувати чужих, посторонніх людей про адресу своєї мами я не могла.

Крім цього, не хотіла я зробити прикрості батькові і тій, що з konieczності зайняла твоє місце в нашій домі. Ти питаєш, мамо, чи була вона добра для мене?

Будь спокійна. Вона була й є дуже добра для мене. Та все ж вона — не ти, бо "Ти" — це тільки одна-однісінька картина: надвечір'я свята Миколая.

Ще одна причина була, чому ти не дістала ні одного мого листа. Я думала,— не гнівайся за це на мене! — що туга дитини за мамою повинна бути не менша від туги мами за дитиною.

Ти знала мою адресу, а проте я за чотирнадцять літ не дістала ні одного листа від тебе.

Коли вчора по вечері взяв мене батько до себе до кабінету й, не дивлячись на мене, так, наче б мене зовсім в кімнаті не було, подав мені без одного слова на куснику канцелярського паперу твою адресу (ніколи не уявляла я собі, що ти аж так далеко від нас), я могла лише розплакатися від зворушення. Боже, зможу врешті по стількох роках за батьковою згодою вислати тобі всі свої листи, які я так старанно зберігала для тебе, і — ждати листа, що ти писала його, мамо!

Мій батько, мій вічно зайнятий, суворий батько відчув, з якою розпукою я тебе від кількох тижнів шукаю, зрозумів, як дуже тепер хотіла б я мати тебе біля себе,— і сам прийшов з поміччю. І коли я з радісним плачем впала йому не груди, щоби подякувати йому за його ніжність, він нетерпеливо, майже різко відсунув мене.

— Облиш! — сказав.— Я обіцяв твоїй мамі в день твого вінчання зрадити тобі місце її побуту і, якщо ти собі цього бажатимеш, дати свою згоду відвідати її. Я забув,— докинув таким тоном, що я виразно відчула, що тут річ не у слабій пам'яті,— дати тобі тоді адресу. Від твого вінчання минуло більше як три місяці. Це небагато шкодить, бо я не певний, чи твоя мама пам'ятає ще свої побажання з-перед чотирнадцяти років. Ну, а тепер іди до себе, мусиш чоловікові вечерю приготувати.

Я вийшла й не могла йому навіть "добраніч" сказати. Батько додержав даного слова, а я думала,— бачиш, яка я ще наївна, мамо! — я думала, що батько спромігся на цей великодушний жест з любові до мене.

Але мене батько любив колись, правда, мамо? Колись — як я була ще зовсім малою дитиною і як ти була ще з нами.

Я пригадую собі, а може, це тільки так здається? Але ж ні, напевно так було: одної літньої днини батько бавився зі мною в "хованки" в нашому саду і ніяк "не міг" мене знайти, хоч я сховалась була тут за ним, за кущем бузку. І знаєш, мамо, з того часу, як ти покинула нас, батько не бавився вже більш ніколи зі мною.

Мамо, я мала все: їжу впору, окрему кімнату, тепле вбрання на зиму, навіть свої власні гроші, але водночас була я найбіднішою з усіх дітей у класі.

Тепер слухай, моя мамо! Може, якби я могла в цій хвилині сперти свою голову на твої коліна, моя сповідь вийшла б інакшою. Але ти далеко, мамо, тому слухай; я могла б почати свою сповідь: мої дитячі літа скінчилися з хвилиною, коли батько мій так безсердечно знівечив мою віру в чудотворність св. Миколая.

Чи ти можеш зрозуміти, що це значить: мати сім літ і не мати вже ілюзій в житті? Ох, мамо, сьогодні якби я могла, то гукнула б батькам всього світу: обережно з вбивством ідола в душах ваших дітей.

Обережно, ви старі! Але моему батькові не було кому шепнути цієї перестороги до вуха, і тому мусила я виростати в такому голоді. А ти знаєш, що то значить — голод дитини за надприродним? За казкою? Чи знаєш, що це значить — передчасно старітися?

Правда, ти була десь далеко. Та свідомість ця лише підсилювала мій голод.

Коли мами моїх ровесниць сварили за необачно заяложений фартушок чи впору не залатану панчішку, я думала: моя мама мене нізащо в світі за щось таке не лаяла б. І в тій самій хвилині таке нестримне у своїй силі, таке болюче у своїй безнадійності бажання мати тебе біля себе й показати всьому світові, що моя мама насправду інша, краща від інших.

В сімнадцятому році — о, не кажи, що це завчасно, мамо, не кажи, бо кохання приходить до нас само, не питаючись, чи можна. Це було чисте божевілля з мого боку задурити собі голову тим гарним, бувалим чоловіком. Адже ж батько, подекуди й

знайомі, не переставали називати мене "зеленою жабою", а я сама собі раз у раз повторяла, що, якби я була така, як інші дівчата, ти була б, може, не покинула нас.

Він був початкуючим суддею при тому самому суді, що батько, й батько частенько запрошував його до себе на партію шахів.

Спочатку він мене зовсім не закріплював у нашому домі. Згодом почав звертати увагу на мене, але не хотів бачити тієї зміни, що з кожним днем dokonувалася в мені.

Та я не почувала себе з цього приводу надто нещасливою. Я встигла вже навчитися бути щасливою лише у своїй уяві. Інколи мала я таке враження, наче б щастя моє блукало десь близько коло мене й лякалося приступити до мене.

Не раз думала я собі: як це нерозумно ділити кохання на "щасливе" й "нещасливе", коли вже сама спромога кохати дає таке велике щастя.

Пізніше, як батько пішов на емеритуру, він приходив до нас щодня. Докладніше, щовечора. І моє життя щодня починалося й кінчалося вечором. Від вечора до вечора наче в якомусь сні, в безнастанному напруженні нервів, аж до втрати почуття дійсності. Чи ж можна собі ще більше бажати від життя? Чи ж не смішно говорити тут про "нещасне кохання"?

Рівночасно я мусила в деяких справах зберігати цілковиту притомність ума: адже я мусила кожного дня подбати про те, щоб що-небудь своє "забути" взяти або батькове "забути" принести до кабінету, бо ж треба було мати якусь причину зайти туди під час його відвідин.

Кожного дня дожидала я його за занавіскою вікна моєї кімнати і за кожним разом так дуже хотілося вилетіти йому назустріч і сказати: "Дякую тобі, добрий, за щастя цього дня".

Але як же ж могла я йому так дякувати, коли ми, стрічаючись, навіть руки собі не подавали?

Батько пильно вважав на те, щоб ми і на хвилину не залишались самі. Він догадувався. Адже ж він був суддею!

Може. А може, вибач мені, мамо, це слово, була це тільки посередня помста на тобі за твої, відмінні від його, погляди на кохання й подружжя?

І коли одного зимового вечора я увійшла до батькового кабінету по книжку, яку я там "забула", батько своїм звичайним холодним тоном заявив мені, що др. Нагірний просить моєї руки. Батько хотів би почути мою думку. Я знала, що помста на твоїй дитині досягла вершка. Я, незважаючи на важність хвилини, могла подумати: "Скільки заплатив мій батько цій людині, щоби мати змогу бути наочним свідком законного (ти, певно, знаєш, це слово в нього священне) купна й продажу твоєї дитини". А я, мамо, не могла, як цього вимагала від мене моя жіноча честь, показати двері цьому чоловікові, бо я любила його!

Я сказала тільки "добре" й подала йому вперше у житті руку. Про час вінчання небагато можу сказати тобі; ми говорили одне одному "ви" й перебували постійно під опікою батька. Коли я після нашого вінчання опинилася перший раз сама зі своїм чоловіком у нашому новому мешканні, мене охопила така незрозуміла тривога, така

безнадійна пустка, що найкраще була б я покинула все й втекла кудись світ за очі.

А все ж, мамо, чоловік той був моїм єдиним коханням поза тобою.

Потім я звикла до нього. Правда, це звучить дещо сумно, але воно звичайно так буває, мамо. Чому ж у мене мало б бути інакше? Дві чи три мої подруги, що знали давніше про моє безнадійне кохання, тепер, стрічаючись зі мною, раз у раз засипають мене галасливими побажаннями щастя, але я виразно відчуваю, що вони заздять мені. А мені нема чого заздрити, мамо. Кажу це лише тобі. Я не така щаслива, як люди думають.

Богдан добрий. Добріший, ніж я сподівалася. Та люди, як мистецькі образи: інакше представляються здалека, інакше зблизька.

І те, мамо, що я не потребую більше дождити його крадькома за занавісками вікна своєї кімнати, і те, що я можу тепер за кожним разом вибігати йому назустріч, і те, що тепер не потребую більше "забувати" книжки, щоб увійти до кімнати, де він перебуває, і те, що можу тепер досхочу держати його руку у своїй долоні — все це сповнює моє серце таким смутком, такою тугою за тими часами, за мною, за ним, за моїми мріями з тих часів, що я мимохіть не можу почуватися тепер щасливою.

Часом здається мені, що моє щастя, яке ще недавно так близько кружляло біля мене, тепер злякане відлетіло раз і назавжди.

І знаєш, мамо, коли почну роздумувати про ці справи, часто приходить мені тривожна думка до голови: якою буде з тобою зустріч?

Хто ти й яка ти, моя мамо? Ти, що у моїй уяві найліпша, найблагородніша з усіх матерів світу, яка ти зблизька?

Коли б ти знала, мамо, як дуже бажаю собі й з якою тривогою жду цієї зустрічі.

Напиши до мене, моя мамо. Я хочу пізнати тебе ще перед нашою зустріччю, бо у мене не стає відваги зустріти свою маму як незнайому.

Цілую твої руки.

Твоя донька Оксана.

1933